

Küresel Mali Kriz Ortamında Azerbaycan Bankacılık Sektörünün Yapısı, Özellikleri ve Sorunları

Zahid Farruk Mamedov* - Vidadi Zeynalov**

Özet : Makalede Azerbaycan bankacılığının günümüzdeki yapısı ve özellikleri ile ilgili incelemeler yapılmıştır. Makalede, 2008 yılında başlayan küresel mali kriz sonrası Azerbaycan bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması incelenmiştir. Bankacılık sisteminde mali istikrarın sağlanması için Merkez Bankasının kriz önleyici olguları analiz edilmiş ve küresel finansal sorunların çözümünde etkili olan önemli reformlara ve bankacılık sektöründe modernizasyon amaçlı politikaların uygulanmasına ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Merkez Bankası, para politikası, küresel mali kriz, finansal istikrar, anti-kriz yönetim.

The Structural Characteristics and Problems of the Azerbaijan Banking Sector in the Global Financial Crisis Environment

Abstract: This article has attempted to explore the current structure and characteristics of the Banking Sector of Azerbaijan and to scrutinize the restructuring of the Sector following the global financial crisis that has started in 2008. With an aim to ensure financial stability in the banking system, the Central Bank's anti-crisis measures have been analyzed and, constructive suggestions and recommendations concerning the reforms effective in curing global financial problems and the implementation of pro-modernization policies in banking sector have been set forth in the study.

Key Words: The global financial crisis, the Central Bank of Azerbaijan, financial stability, monetary policy, anti-crisis management.

Giriş

Dünya mali sistemi ikinci yarısı sürecini kritik istikrarsızlıklar içerisinde kapatmıştır. 2008’ de Amerika’ da başlayan kriz oradan Avrupa’ya, daha sonra da eski Sovyetler Birliği üyesi ülkelere kadar tüm dünyayı kapsayan krize dönüşmüştür.

Eskiden olduğu gibi dünya ekonomisindeki hızlı gelişme dönemi geride bırakılmış; düşük faiz oranlarıyla desteklenen finansal varlıkların getiri bolluğu ve kârın maksimum kılınması için aktiflerin aşırı değerlendirilmesi süreci yerini, finansal varlık yetersizliğine, likiditesi düşük pazarlara, menkul kıymetler

* Prof. Dr., Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi öğretim üyesi.

** Doç. Dr., Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi öğretim üyesi.

borsasında kote olunmuş finansal varlıkların ve gayri menkullerin değerindeki düşüşlere bırakmış bulunmaktadır.

Mali krizin dünya ekonomik düzenini nasıl sarstığına herkes tanık olurken, yüz yüze kalınan sorunların çözülmesi, finans-banka kurumlarının yeni arayışlar içerisinde olmalarını zorunlu kılmıştır. Bu da, ülke hükümetlerini bankacılık sistemlerini kurtarma amaçlı eşi görülmemiş önlemler almaya zorlamıştır.

Merkez Bankaları bu baskıyı azaltmaya yönelik önlemler almaya başlamışlardır. Ek fonlama, kredilendirme aralığının geniş tutulması, kredi sürelerinin uzatılması ve kredilere bağlı ipoteklerin çeşitlendirilmesi bu önlemler arasındadır. Krizin etkisiyle bazı ülkelerde büyük bankalar iflasa uğramıştır. Örneğin, Ukrayna’ da 6. büyük “Prominvest” bankası, Rusya’da 50 en büyük banka içerisinde yer alan 4 büyük banka ve Letonya’ da ise, en büyük ikinci devlet bankası (Pareksbank) millileştirmiştir (Мамедов З.Ф., 2010: 31).

Dünya finansal piyasalarının istikrarsız dönemine pozitif adaptasyon sağlamış ülke örneği olarak Azerbaycanı gösterebiliriz. Bu ülke ekonomisi krizden en az zarar görmüş, finans ve bankacılık sektörü ise yeterli kararlılığı göstermiştir.

2009 yılında Azerbaycan Merkez Bankası para politikasını anti-kriz siyasetine yönelterek makro-ekonomik ve finansal istikrarın korunmasını, ekonomide likidite açığının kapatılmasını, bankalar ve işletmeler arasındaki iş akışının stabilizasyonunu başarmıştır. Döviz kurunun sağlam düzeyde tutulması ve bankacılık sektörünün likidite ile desteklenmesi suretiyle Azerbaycan Merkez Bankası finansal istikrarı sağlamıştır.

Çağdaş Azerbaycan Para – Banka Sisteminin Gelişme Süreci

1 Temmuz 1992 tarihinde Rusya Hükümeti’nin, Rusya Merkez Bankası’nın diğer Birlik üyesi olan merkez bankalarına otomatik olarak kredi vermeyi durdurması, rublenin kapsadığı ekonomik alanın daralmasına sebep oldu. Bu süreçle birlikte eski Sovyet ülkelerinde nakit para sıkıntısı ortaya çıkmaya başladı. Rusya’nın bu kararı, Azerbaycan’ın kendisine ait yeni bir para birimi kabul etme sürecini hızlandırdı. Bağımsızlığın elde edilmesiyle ilgili olarak Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı’nın, 5 Temmuz 1992 tarihinde 48 sayılı “Azerbaycan Milli Parasının Tedavüle Sürülmesi” ile ilgili kararına istinaden 15 Ağustos 1992 tarihinde ilk defa ‘Azerbaycan manatı’ piyasaya sürüldü. İlk defa piyasaya sürülen manat 1 Ocak 1994 tarihinde Azerbaycan’da tedavülde olan tek para halini aldı. Tedavülde olan rublenin kuruna göre 10 ruble, 1 manat olarak değiştirildi. Yüksek enflasyon ve rublenin basılmamasıyla birlikte piyasada para sıkıntısı olması, yani piyasada yeterli ruble olmaması sebebiyle, Mart 1993 tarihine kadar tedavülde olan paranın çoğunluğunu manat oluşturuyordu.

Rublenin piyasadan kaldırılması 2 aşamada yapıldı. 1993 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında yüksek değerli banknotlar büyük miktarda tedavülden çıkarıldı. Daha sonra, Rusya Federasyonu Bakanlar Kurulu kararı ile 1993 yılında basılan banknotlar ve bir ruble değerindeki düşük kıymetteki banknotlar, 1993 yılının Aralık ayında tedavülden kaldırıldı. 1 Ocak 1994 tarihinde ise, ruble banka hesapları, manatla değiştirildi. 1993 yılında para hacminin artması ve kredi verilmesinde dikkati çekecek derecede artış gözlenmiştir. Ama 1994 yılında enflasyon 18 kat artarken, manat 12 kat değer kaybetti.

14 Aralık 1994 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Bankası “Merkez Bankası” Bakü’deki bankalar arasındaki döviz alış verişinin değerlerini göz önünde bulundurarak milli paranın kurunu belirledi. Bu teşebbüs çok kısa süre içerisinde beklenilmeyen neticelere sebebiyet verdi. Mantıkî olarak bu durumda doların kurunun aşağı düşmesi gerekiyordu. Fakat bu gerçekleşmedi. Bunun neticesinde, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Bankası’nın bünyesi olan Para Fonunda toplanan manat rezervi fiziki olarak döviz ihtiyacını karşılayamadı. Enflasyonun yükseldiği ortamda bu durum ihracatçıları zor durumda bıraktı. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Bankası’na, altın rezervlerini idare etme yetkisi tam olarak verilmediğinden verimli bir döviz politikasının hayata geçirilmesi gerçekleşmedi.

28 Şubat 1995 tarihinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı “Azerbaycan Cumhuriyeti’nde Dövizin İdare Edilmesi ve Liberalleşmesi” kararnamesini kabul etti. Bu Kararnameye dayanarak ülkenin “Ülkenin Tek Para Fonu” kaldırıldı¹. Bu fonun kaldırılması, böylece altın rezervlerinin idare edilmesi görevinin Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Bankası’na verilmesi, Azerbaycan para sisteminin gelişme aşamasında atılan zorunlu bir adım oldu.

1994 yılında Hazarda petrol yataklarının işlenmesi konusunda asrın anlaşması imzalanmıştır. 1995 yılının başlarında uluslararası mali kurumların yardımıyla, 1996 yılında sosyal ve iktisadi durumun istikrara kavuşmasını gerçekleştiren bu program neticesinde dış yatırımların hacmi iki kat artar. 1995 yılından 1998 yılına kadar yabancı yatırımlardaki artışlarla ülke ekonomisi, petrol sahasındaki gelişmelere bağlı olarak gelişmiştir.

1994 yıldan 2000 yılına kadar Azerbaycan’ın resmi para rezervi 23,9 oranında artış kaydetti. 1997 yılının ortalarında para rezervinin hacmi 565 milyon ABD doları seviyesine çıktı. Uluslararası standartlara göre, rezerv miktarı ülkenin yapmış olduğu ithalatı 3 ay karşıladığında, bu yeterli düzeyde kabul edilir. Azerbaycan’da 1997 yılında resmi para rezervi bu düzeyde idi.

¹ 1994 yılının Kasımında Uluslararası Para Fonunun teşebbüsüyle Bakü’de gerçekleştirilen çalışmada kredi hattının açılması için gereken şartlardan birisi şu şekilde ortaya kondu: Para rezervlerinin idare edilmesinde “merkezleştirme yönünde para tanzimi” yaklaşımının yeniden ele alınması gerekmektedir.

1999 yılının başlarında resmi para rezervi 448,7 milyon ABD dolarına kadar düştü. Ancak 1999 yılı içerisinde bu rezerv %50.6 artarak, 2000 tarihinde 675 milyon ABD doları oldu. Bunun yanında ithali karşılama oranı 2.6 aydan 4.2 aya kadar yükseldi ve bu süreç içerisinde en yüksek seviyeye ulaşılmış oldu.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin para alanında gelişmesi için yapılan önemli çalışmalarından birisi de, milli banknotların nominal değerinin değişmesi oldu. Cumhurbaşkanı'nın 7 Şubat 2005 tarihinde "Paranın nominal değerinin değiştirilmesi ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Kıymetlerin Ölçüsü" ile ilgili Kararına dayanarak, manatın değerinin değiştirilmesi 1 Ocak 2006 tarihinden itibaren başladı. Yani yeni Kanun ile 5000 eski manat, yeni 1 manata eş değer hale getirildi.

Azerbaycan'ın banka sistemi 1990'lı yıllarının başından itibaren 3 gelişme aşamasından geçmiştir:

- 1) 1990-1992 Milli Banka sisteminin kurulma dönemi;
- 2) 1992-1994 Enflasyonun yüksek olduğu dönemde özel ticaret bankalarının sayısındaki hızlı artış;
- 3) Makro ekonomi istikrar ve hem devlet sermayeli, hem özel sermayeli bankalara ilişkin yapısal önlemler dönemi (Мамедов З.Ф., А. Yeman, 2010:51-77).

Azerbaycan banka sisteminin modernize edilmesinin gerekliliği 2004 yılı ortalarında görüldü. Bu çerçevede milli banka ile ilgili olarak 10 Aralık 2004 tarihinde ve bankalarla ilgili olarak da 16 Ocak 2004 tarihinde kanunlar çıkarıldı.

AZERBAYCAN BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YAPISI

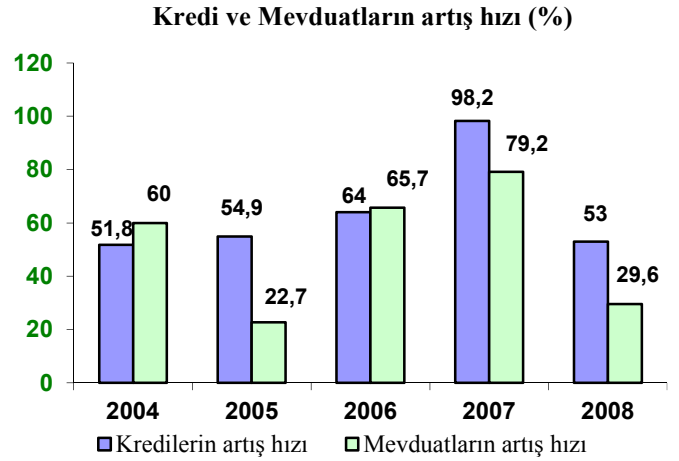
Son yıllarda Azerbaycan'ın banka sektörünün hissedilir derecede geliştiği görülmektedir.

1 Ocak 2010 tarihindeki bilgilere göre Azerbaycan'da bütün olarak sermayenin yeterlilik oranı (sermayenin aktif varlıklara oranı %15'tir.), Azerbaycan Merkez Bankasının belirlediği kurallara göre en aşağı seviye %12'dir.

Banka sistemlerinin sağlamlaştırılması için birleşme süreçlerinin etkili araçlarına, yeni yapıya ve minimum sermayeye olan talepte sermayenin yeterli olmasına ilişkin önlemler alındı. Merkez Bankanın normatif taleplerine uygun olarak 1 Temmuz 2007 tarihinden itibaren bankaların sermaye tutarı yasalara göre 10 milyon manat olarak tespit edilmiştir. Bu ise Rusya'da kredi kurumları için öngörülen 5 milyon avronun 2 katı seviyesindedir.

Şema 1. Bankacılık sektöründe son 5 yılda Hızlı Büyüme

- Sektörün finans derinliği (aktifler/petrol sektörü dışında GSMH) 3 katına çıkmıştır;
- Krediler 11,7 kat, mevduatlar 7.6 kat artmıştır;
- Bankacılık sektörü global finans sistemine hızlı bir giriş yapmıştır;
- Dış finans piyasasından mali kaynak çekme hacmi 3 kat artmıştır.

Kaynak: Z.Mamedov, V. Zeynalov. "Qlobal maliyyə böhranı kontekstində dövlət monetar idarəetmə sistemində antiböhran siyasət: dünya təcrübəsi və Azərbaycan modeli" AMEA-nın xəbərləri. İqtisadiyyat seriyası. №2, 2010.c. 5-15.

Tablo 1. Azərbaycan'da Faaliyyət Gösteren Banka Sayısı (1 Ocak 2010)

Bütün Bankaların Sayısı:	46
Devlet Bankaları	1
Özel Bankalar:	45
Yabancı Bankalar	23
Yabancıların % 50'den fazlasına Ortak Oldukları Banka Sayısı	7
Yabancıların % 50'ye kadar Ortak Oldukları Banka Sayısı	14
Yabancı Bankaların Şubeleri	2

Kaynak: Azərbaycan Respublikası MB yıllık hesabatı, 2009, s. 212.

Ülkedeki bankalarının varlıklarının genel işlem hacmi 1 Ekim 2010 tarihi verilerine göre 12,350 milyar dolara yaklaşmış, yıllık artış % 15 olmuştur. Toplam aktifler içinde müşteri kredilerinin oranı % 70'e çıkmıştır. Bu bağlamda 2010 yılının 1 Ekim verilerine göre finans dışı sektöre verilen kredilerin genel hacmi 8,754 milyar AZN olmuştur.

Tablo 2. Azerbaycan Bankacılık Sektörünün Mali Derinliği ile ilgili Göstergeler

Göstericiler	01.10.2010
Bankaların varlıkları	12350.5(milyon manat)
Krediler	8754.2(milyon manat)
Mevduat	2798.3(milyon manat)
Bankaların Sermayesi	1876.5(milyon manat)

Ülke	Aktif /GSMH	Kredi / GSMH	Sermaye/GSMH	Mevduat/ GSMH
Azerbaycan	34	24,3	5	8

Kaynak: Мамедов З.Ф. Банковская система в условиях глобального финансового кризиса// Финансы и кредит.- 2010.- № 48.с. 8-15.

2006, 2007 ve 2010 yıllarında yabancı bankaların Bankacılık sektörü toplam aktifleri içindeki payı sırasıyla 25%, 28,5%, 30% olmuştur. 2010 yılında, bankacılık faaliyetlerinin hukuki olarak düzenlenmesi, bankaların yüksek seviyede düzenli olarak çalışması ve gözetlenmesi bunun yanında ülkedeki bankaların rekabeti hususundaki çalışmalar devam etti. Bu çalışmalar uluslararası standartlara uygun olarak sürdürüldü. Bunun neticesinde yeni anlaşmalar yapıldı. Bu arada bankalarda Basel 2 standartlarının kabul edilmesi için danışmanlık hizmetleri devam etti. Böylece, bütün bankaların faaliyetleri dış denetçiler tarafından kontrol edilmiş oldu.

Tablo 3. BDB Ülkelerinin Temel Bankacılık Göstergeleri (GSMH' ye oranlar)

Ülke	Varlıklar	Krediler	Sermaye
Rusya	52,8	29,6	6,4
Ukrayna	63,5	45,8	7,9
Kazakistan	101,7	68,7	13,4
Beyaz Rusya	36,7	26,2	6,6
Kırgızistan	26,7	11,4	4,8
Özbekistan	34,7	-	5,2
Gürcistan	30,9	17	6,6
Ermenistan	19,7	8,6	4,5
Moldovya	51,7	31,4	8,9
Türkmenistan	30,2	26,3	4
Tacikistan	19,8	15,3	2,7
Azerbaycan	34	24,3	5

Kaynak: Мамедов З.Ф. Зейналов В. З. (2010), Антикризисная политика в банковской сфере: Турция, Российская Федерация и Азербайджана (сравнительный анализ) // Экономика и управление. - 2010. - № 9. 3 – 25.

Azerbaycan Merkez Bankasının Para Politikasına İlişkin Amaç ve Görevleri

“Azerbaycan MB hakkında Kanun”a uygun olarak, Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın amaçlarını şu şekilde sıralanmıştır:

- 1) (1) Azerbaycan milli parasının istikrarını korumak;
- 2) (2) ödeme - hesap sisteminin fasilasız ve düzenli olarak faaliyetini devam ettirmek;
- 3) (3) Azerbaycan banka sisteminin gelişmesini ve güçlenmesini sağlamak.
- 4) MB amaçlarına ulaşmak için aşağıdaki faaliyetleri yerine getirmektedir:
 - (1) Devletin para ve döviz politikasını sürdürmek ve belirlemek;
 - (2) Paranın, tedavüle konması ve tedavülden çıkarılmasını Azerbaycan Cumhuriyeti anayasasının 19 maddesi, II fıkrasına göre organize etmek;
 - (3) Manatın resmi kurunu, döviz kurlarına uygun olarak düzenli bir şekilde tayin ve ilan etmek;

- (4) Kanuna uygun olarak paranın döviz kurunu düzenlemek ve kontrol etmek;
- (5) Kontrolünde bulunan uluslararası döviz - altın rezervlerini uygun olarak korumak ve yönetmek;
- (6) Kanuna uygun olarak ödemeler dengesini kurmak ve devletin tahmini ödemelerinin hazırlanmasına iştirak etmek;
- (7) Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bankalar hakkındaki kanununa uygun olarak ve kanunda kabul edilen normatif anlaşmalar çerçevesinde banka faaliyetlerine yürütme izni vermek ve düzenlemek; banka faaliyetlerini kontrol etmek;
- (8) Ödeme sisteminin faaliyetlerini düzenlemek, kanuna uygun olarak kontrolünü sağlamak;
- (9) Mevcut ve diğer kanunlarda öngörülen diğer görevleri yerine getirmek.

1994 yılından beri Azerbaycan'da uygulanan para politikasını 4 aşamalı olarak ele almak mümkündür:

1. Aşama (1994-1996). 1992-1994 yılları arasında makroekonomik istikrarın sağlanması için kabul edilen prensipler ve sıkı para politikasının sürdürülmesiyle karakterize edilir. Bu zorunlu faaliyete 1992-1994 yılları arasında ortaya çıkan objektif gerçekler sebebiyet verdi. Dünya tecrübesine göre; merkezi sistemden pazar ekonomisine geçmek, üretim göstergelerinin aşağı düşmesi ve enflasyonun yükselmesine, hızlı bir şekilde milli paranın değer kaybetmesine ve halkın sosyal durumunun kötüleşmesine sebep olur. Bu süreci, Sovyet ülkeleriyle uzun yıllardır devam eden ilişkilerin sekteye uğraması ve farklı bölgelerde siyasi ve askeri çatışmaların olması hızlandırdı. Yukarıda kaydedilen gerginliğin tehdit eder dereceye gelmesi Azerbaycan için karakteristik bir durum oldu.

1992-1994 yıllarında ortalama enflasyon ülkede %1600-1800 civarında idi. Milli para ise dolara göre birkaç kat değer kaybetti. Aynı zamanda enflasyonun sınırları zorlaması parasal ve parasal olmayan sebeplere bağlı idi. Bunun başka bir sebebi, devlet bütçesindeki açıkların Merkez Bankası kredilerinden karşılanması idi. Aynı zamanda ticaret bankalarının kredi portföylerinin büyük kesiminin problemli olduğunu da kaydetmek gerekir.

Devlet maliye sisteminin parametrelerinin kötüleşmesiyle birlikte, devletin gelişme düzeyi de çok aşağılara indi. Ülkede çağdaş pazar ekonomisine cevap veren bir para piyasası da yoktu.

1994 yılının ikinci yarısından itibaren, devlet ve Merkez Bankası makro iktisadi istikrarı sağlamak için yeni radikal önlemler almaya başladı. Maliye Bakanlığı ve Merkez Bankası, Dünya Bankası'nın yardımı ile kısa süre içerisinde acil olarak yeni programlar hazırladı. Bu programların yerine getirilmesine Cumhurbaşkanı 15 Haziran 1994 tarihinde "Halkın Sosyal Durumun Güçlendi-

rilmesi ve Ülkenin Ekonomik Durumunun İstikrarı İçin Alınacak Tedbirler” adlı bildirgesinden başlandı. Esas amaç, enflasyonun yükselmesini önlemek, para ve vergi politikası ile manatın kurunu sabitleştirmek ve böylece iktisadi gelişme için makro iktisadi ortam oluşturmak idi.

Enflasyona karşı birinci tedbir, Merkez Bankasının aracılığıyla devletin bütçe açıklarının durdurulması oldu. Ödemeler dengesinin cari faaliyetlerinin ve milli paranın istikrarını temin etmek amacıyla, ülkenin resmi döviz rezervleri talep olunan seviyeye çıkarıldı ve düzenli bir makroekonomik gelişme için elverişli ortam oluşturuldu.

Böylece, Merkez Bankasının hayata geçirdiği radikal para politikası; para-döviz piyasasındaki gerginliği ortadan kaldırdı, enflasyonun aşırı hızını durdurdu ve istikrarlı bir makroekonomik gelişmeye katkıda bulundu.

II. Aşama: 1997–1998 yıllarını içine alan ikinci dönemde, ekonominin kurumsal yapısına uygun olan sert para ve döviz politikalarının bazı hususları yumuşatılmıştır.

III. Aşama: 1999 yılının Temmuz ayında, Merkez Bankası para ve döviz politikasının 3. aşaması başladı. Paraya olan talebin zorunlu şekilde artması ve kurumların yeniden yapılandırılmasının hızlanması ile neticelenen iktisadi büyüme durumuna dikkat eden Merkez Bankası “yumuşak” para ve döviz politikasını güçlendirdi. Sonunda, kredilere ve zorunlu rezerv kaynaklara uygulanan faiz oranları aşağı çekildi. Tedavülde olan paraların yetersiz olmasını önlemek ve ekonominin paraya olan ihtiyacını iyileştirmek gibi önlemler, döviz rezervlerinin artması, ihracatın düzenlenmesi, makro iktisadi istikrarın güçlendirilmesi için elverişli ortam oluşturdu. Elde edilen makro iktisadi istikrar neticesinde; milli ekonomiyi olumsuz etkileyen sebeplerden dolayı, 1998 yılında dünya pazarında petrolün değeri aşağı düşmüş ve Rusya ekonomik krizinin etkisinden kurtulma gereği ortaya çıktı. 1998 sonraki dönemde genel olarak milli para ve bankaların istikrarı korundu ve ekonomik gelişme canlanmaya başladı.

IV. Aşama: 2003 yılında prensip olarak yeni makro iktisadi olayların seyriyle para kredi politikasının dördüncü dönemi başladı. Kişi başına düşen gelir miktarının hissedilir derecede artması, ülkenin bölgelerinde iktisadi aktifliğin genişlemesi, nihayet petrolden gelen gelirin yükselmesi, Azerbaycan’ın banka sistemine yeni ve nitelik bakımından daha karmaşık fonksiyon ve amaçlar getirdi (Rustamov R., 2008: 65).

Para kredi politikasının olumlu yanlarından başlıcaları: enflasyonun aşağı inmesi, milli paranın istikrarının korunması, mal ve hizmetlerin fiyatlarının yükselip inmesine konulan sınırın aşamalı şekilde ortadan kaldırılması yoluyla dünya pazarlarına entegre olunması idi. Para kredi tanzim etme organları tarafından enflasyonun aşağı düşmesi, sorunların çözümü için manatın kurunun yükseltilmesi ve paranın petrol fonunda toplanması gibi önlemler alındı ve so-

nuç olarak bazı başarılar elde edildi. Kuşkusuz bu politikanın banka sisteminin gelişmesi açısından taşıdığı önemi göz ardı etmek mümkün değildir. Bu bağlamda;

- 1) Manatın değerinin kısa sürede değer kazanması, halkın tasarrufunu dövizize yatırması sürecini durdurdu. Bu da bankaların rezervlerinin artmasına, bankalara yatırılan paraların süresinin uzatılmasına yol açtı.
- 2) Döviz kanununun liberalleştirilmesiyle birlikte Azerbaycan'ın yabancı para ödeme kabiliyetinin gelişmesi ve manatın değer kazanması sermaye akımını hızlandırdı. Yabancı sermayecilerin Azerbaycan banka sektörüne çekilmesi sürecinde hızlı gelişim kaydedildi.
- 3) Enflasyonun aşağı düşmesi ve ulusal finans piyasasında rekabetin artması, inovasyon amaçlı banka ürün ve hizmetler sunuşuna hız verdi.

Azerbaycan Cumhuriyeti Merkezi Bankası'nın, "Devlet Para Politikasının Esas Yönleri" anlaşmasında merkezî bileşen olarak, enflasyonla birlikte para hacmindeki artışın düzenlenmesi politikası ele alınır. Bu politikanın özellikleri şunlardır:

- 1) Enflasyonun düşürülmesinde güçlerin bir araya getirilmesi, bu politikanın bir amacı olarak para değişim kurunun düzenlenmesinden kaçınmak ve 2009 yılına kadar enflasyonu % 4-5,5 oranına düşürmek;
- 2) Manatın kurunun iniş ve çıkışının idare edilmesinde serbest dalgalanma rejimine geçmek; serbest döviz piyasasına müdahaleden kaçınmak; yabancı ekonomik konjoktürün dalgalanmasından doğan para talebine bağlılığı en aza indirmek;
- 3) Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası ile para talebinin idare edilmesinden, döviz piyasasında operasyonlar vasıtasıyla faiz oranlarıyla düzenlenen idare şekline geçmek (Мамедов З.Ф., 2010, № 1: 108).

Birkaç yıl içerisinde Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası kademeli bir şekilde sözü edilen politikanın hayata geçirilmesi planlanmaktadır. Bunun için ticari bankaların finans şeklini değiştirmek; kredilerin verilmesi için tek bir yöntem oluşturmak, kredilerin verilme zamanının son tarihini bir yıla kadar uzatmak, teminat maksadıyla güvenilirliği yüksek bankaların kıymetli evraklarının satışını hızlandırmak gibi çalışmalar öngörülmüştür.

Azerbaycan Merkez Bankası parasal yönetimin seviyesinin yükselmesi çerçevesinde, 2007 yılının ilk üç ayından başlayarak "faiz-tavan dehlizi" yöntemini hayata geçirmeye başladı. Bu, gelişmiş ülkelerin önde gelen bankalarının tecrübeleriyle aynıdır. Bu süreçle birlikte, para piyasasının doğrudan düzenlenmesi yerine, değişimin serbest piyasada koşullarında faiz oranlarıyla yönlendirilmesi benimsendi. Yukarıda belirtilen mekanizmanın çalışmaya başlamasındaki amaç, Azerbaycan Merkez Bankası tarafından belirlenen faiz oranları çerçevesinde

uluslararası piyasalarda faiz oranlarının yükselip inmesini sınırlamadan, para politikasının potansiyelini gelecekte kurumsal şekilde güçlendirmekten ibarettir. Uluslararası alımların değerinin artma fonunda Azerbaycan Merkez Bankası faiz oranlarının yüksek sınırını % 8, düşük oranını ise % 1 olarak belirleme kararını verdi.

2007 yılında Merkez Bankası, Banka sermaye hareketinin aşamalı olarak liberalleşmesi hakkında kanunu kabul etti. Serbest yabancı sermaye akımı rejimi, önemli derecede hem milli, hem de yabancı para için ekonominin yatırım cazibesini artırmaktadır.

Banka kontrolü yapısında kurumsal yenilikler süreci çok hızlı işlemektedir. Bu süreç çerçevesinde, banka sektöründe şüpheli faaliyet hakkında bilgileri yeniden kontrol eden özel şubeler faaliyet gösterir.

Bugün ülkede faaliyetlerini yürüten bütün bankalarda zorunlu olarak kontrol mekanizması işlemektedir. Custom Due Diligence-CDD, kanuna uygun olmayan faaliyetlerin önünü almak için zorunlu iç kontrolden yararlanır. Merkez Bankası tarafından hayata geçirilen güzel faaliyetlerden birisi de “on-site” adındaki kontrol mekanizmasıdır. Bu kontrolün amacı ekonomide ortaya çıkan usulsüzlüklerle mücadele etmektir.

Dünya tecrübesine göre hızlı iktisadi gelişmede makro iktisadi istikrarın korunması ve dengeleştirilmiş makro-iktisadi yönetimin hayata geçirilmesi karmaşık bir sorundur. Son iki üç yılda bu sorun kendi güncelliğiyle Azerbaycan’ın gündemindedir. Bu da belli derecede ülkede yaşanan canlanmayla ilgilidir.

Şüphesiz ki bu stratejik amaçlara ulaşmak için şu koşullar gereklidir:

- 1) Sabit makro-iktisadi istikrar,
- 2) Banka sektörünün güçlü işlemesi ve bunun yanında petrol gelirlerinin üretim gücünün artması, reel sektörün süratli gelişmesini korumak.

Bugünlerde Azerbaycan Merkez Bankası, Basel Kurulu’nun hesaplama ve kontrol sisteminin yeni standartlarını kısmen hayata geçirmeye başladı. Şu anda Azerbaycan Merkez Bankasında yeni kontrol sistemi belirlenmiştir. Her banka için 18 aylık süre tayin edilmiştir. Bu süre içinde banka bir kez bütün olarak kontrol edilmeye, “bankanın hacmine göre” tabî tutulur. Belirli uluslararası normlara göre mali analiz yapan dış kontrol sistemi vardır.

Bazı uluslararası örgütler ve merkezi bankalar Basel-2’ye geçiş aşamasında Azerbaycan Merkez Bankasına yardım etmektedirler. Basel-2 sadece banka sektörünün değil, aynı zamanda banka müşterilerinin isteklerini de karşılamaktadır.

Kuşkusuz, Azerbaycan’ın banka sektörü faaliyetlerini artırarak hizmet alanını genişletecek ve kalitesini yükselterek daha da gelişecektir.

Azerbaycan Ekonomisine Yatırımlar

Büyük ekonomik büyüme ve buna uygun olarak iş hacmi Azerbaycan ekonomisinin kredi talebini artırdı. 1 Ocak 2010 tarihindeki verilere göre, ekonomi sektöründe kredilerin toplamı 8407,5 milyon manattır. Bunun % 62 milli para, % 38'si ise yabancı para şeklindedir. Kredi aktiflerinin en yüksek artışı ülkenin özel bankalarında görüldü.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kredi/GSMH	9,8	9,1	8,5	9,3	11,6	11,1	13	17	19	24

Böylece, kredilerin artmasında aynı anda aşağıdaki çeşitli faktörlerin rol oynadığı görülmektedir:

- 1) GSMH büyümesi neticesinde halkın ve işletmelerin gelir seviyesinin yükselmesi ve kredilerini ödeyebilme ve borç alma kapasitelerinin artması;
- 2) Döviz kurunun istikrarlı devam etmesinin sonucu olarak, borçlular için döviz risk endişesi ortadan kalkmıştır.

Kredi hacimlerinin yüksek seviyede büyümesi sonucunda sorunlu kredilerin toplam krediler içinde payı da % 3,6'ya yükselmiştir.

Azerbaycan kredi sisteminde, kredilerin alanlara göre farklılık göstermesi, çok önemli bir durumdur. Kredi portföyüne bakıldığında, sanayi sektörünün % 7, ticaretin % 26, inşaat sektörünün de % 7 oranında paya sahip olduğu görülmür.

Tablo 4'deki veriler, kredilerin çok orantısız olarak dağılımını ve reel sektörler alanında yapılan borçlanmaları göstermektedir. Kredilerin en büyük kısmı ev ekonomisinde görülmektedir, yani tüketici kredisi türünde olmaktadır. Bu alandaki krediler % 26,4'tür. Ticaret ve hizmet alanının payı ise % 22,3'tür. En az krediyi tarım sektöründekiler almaktadır. Bu alandaki kredilerin toplamı % 4,7'dir. Bu sektörde üretim sürecinin mevsimlik özelliği ve gücü, finans kaynaklarının dağılımında eşitlik olmamasında önemli rol oynamaktadır. Tarım ekonomisi üretimin yoğun sezonunda, gelecekte elde edecekleri ürünlerin devri, hayvanlarının büyüüp satılması ve normal olarak gelişmesi için mevsimlik kredi almak zorundadır. Öte yandan, tarım ekonomisinin gelişmesi ve yapısının şekillenmesi için uzun süreli kredi alınması gerekmektedir. Bundan dolayı tarım ekonomisinin teknik gelişimi ne kadar yüksek olursa, kredinin rolü de o kadar önem kazanacaktır.

Tablo 4. Azerbaycan Bankalarının Kredi Portföylerinin Dağılımı

Kredi portföyü	2006	2007	2008	2009
Ticaret ve Hizmet	28	26	27	22,3
Ev Ekonomisi	31	33	31	26,4
Enerji	4	6	12	18,5
Tarım Ekonomisi	5,7	4,2	3,7	4,7
İnşaat	6,6	6,9	6,6	7
Sanayi	8,4	6,8	6,1	6,5
Ulaştırma ve İletişim	9	10,	9,6	6,3
Diğerleri	7,3	7,1	4	8,3
Toplam	100	100	100	100

Kaynak: AR MB, Yıllık Hesabat 2009.

Bütün inşaat sektörünün genel hacmi, ülkenin sosyal ekonomik gelişmesine özel önem verilmesine karşın kredi almada en aşağı seviyede kalmıştır (% 7).

Tüketici kredilerin hacminin çok süratli bir şekilde gelişimi, son yıllarda banka sektörünün gelişmesinde bilinen en önemli eğilimlerdenidir.

Banka kredilerinin hacimlerinin artması, özellikle de tüketici kredilerinde, Batı tüketici modelinin Azerbaycan'da yayıldığını göstermektedir. “Yaşamı kredileştirme” felsefesi ve tüketici kredisi kullananlar, daha çok büyük şehirlerde yoğunlaşmıştır: Verilen tüketici kredilerin yaklaşık % 80'i Bakü'de oturanlar tarafından kullanılmıştır.

Krediler içinde süresi geçmiş borçların ağırlığı kredi ilişkileri durumunun esas göstergesidir (Bk. Tablo 5).

Tablo 5. Vadesi Gecikmiş Krediler

	2005	2006	2007	2008	2009
Vadesi Gecikmiş krediler (milyon manat)	68,2	77,7	100,3	159,8	303,5
Vadesi gecikmiş krediler/ toplam krediler %	4,7	3,3	2,1	2,2	3,6

Kaynak: AR MB, Yıllık Hesabat 2009.

Vadesi geçmiş borçlanmaların hacmi ve yapısı, ekonomi ve finans sahasının oluşmasında bireylerin kendi borçlarına yaklaşımını gösteren çok önemli bir göstergedir. Borçların geri dönmemesi, kredi pazarında istikrarı bozmaktadır. Banka kredilerinin normal olarak gelişmesi için iki şart gerekir:

- 1) (1)Yeterli derecede kredi kaynakları, en uygun yapılanmayla uzun ve kısa vadeli krediler,
- 2) (2) Kredileri ödeyebilen borçlular.

Azerbaycan Banka Sektöründe Yabancıların Katılım Seviyesi

1 Ocak 2010 tarihli aktif katılıma göre yabancı bankaların Azerbaycan'daki oranı %30'dur. Azerbaycan banka sistemi artık farklı coğrafyalardaki müşterilerin dikkatlerini çekmektedir. Azerbaycan Türkiye ile sıkı ilişkiler kurmuştur. En büyük potansiyel yatırımcı ülke Türkiye'dir. Azerbaycan banka sektöründe Türkiye'nin Yapı ve Kredi Bankası ve T.C. Ziraat Bankası faaliyetlerini yürütmektedir.

Azerbaycan'da Türkiye bankalarının genişlemesi yüksek düzeyde değildir. Bu da son zamanlarda Türkiye'de ortaya çıkan finans problemlerinden kaynaklanmaktadır.

Rusya Kredi teşkilatlarının Azerbaycan'daki faaliyeti Rusya vatandaşı olan müşterilerin banka hizmetine olan talebiyle ilgilidir. Rus sermayeli Nikoyl Bankasının Azerbaycan kredi piyasasındaki payı % 3'den çoktur (Mamedov, 2007: 24-25).

Azerbaycan'ın bölgesel gelişme stratejisine uygun olarak "Nikoyl", 2 yıl içinde 6 merkez ve 38 şube açmayı planlamaktadır.

Son günlerde Azerbaycan banka sektörüne Kazakistan'ın "Turan-alem" Bankası ve Letonya bankası "Parex" girmeyi amaçlıyor.

Ayrıca, Alman "Commerzbank" ve Fransanın "Societe Generale" Bankaları Azerbaycan'da kendi şubelerini açmak için hazırlıklar yapmaktadırlar.

Uluslararası Alanda Azerbaycan Bankalarının Faaliyetleri

"Azerbaycan Beynelhalk Bankası"(ABB) Rusya'nın iktisadi alanda bölgesel gelişme stratejisini hayata geçiren Azerbaycan bankaları içinde lider konumunda olan kuruluştur. Bankanın en büyük hedefi: Bütün Rusya pazarlarında aktif olmak ve iki ülke arasında verimli dış ilişkilerinin gelişmesine yardım etmektir. Bu, gelecekte planlanan büyük tarihi olay olarak, hem banka için, hem de bütün milli bankacılık sektörü için önemlidir.

Azerbaycan Beynelhalk Bankası'nın, Moskova şubesinin kurulması Moskova banka piyasasında ve çevresinde faaliyetini artırdı. "Moskova - Azerbaycan Beynelhalk Bankası" 5 ameliyat ofisini Moskova'da, 2'sini de Saint Petersburg'da açtı. "Moskova - Azerbaycan Beynelhalk Bankası" kredi kartları çıkarmaya ve buna uygun yapı oluşturmaya başladı. Bir yıl içerisinde 5000 kart çıkarıldı. 5 bankomat, 50 POS noktası kuruldu. "Moskova - Azerbaycan Beynelhalk Bankası" pazar geleceğine sahip olan Rusya müesseslerinin kredi sağlamasında önemli rol oynar. Ortak projeleri hayata geçirmek için aktif olarak kendi

hizmetlerini hayata geçirir; müşterilerin ilgisi doğrultusunda uzun süreli uluslararası maliye ihtiyatlarının oluşturulmasına iştirak eder.

2006 yılında bunun gibi Bank Bayerische Landesbank (Almanya), Mashrekbank (Birleşik Arap Emirlikleri), Finansbank (Hollanda), Sachsen Landesbank Girozentrale (Almanya), Raiffeisen Zentralbank Österreich Aktiengesellschaft (Avusturya), Raiffeisenbank Moscow (Rusya) ve Gazrombank (Rusya) gibi banka gruplarıyla 15 milyon dolar ve 300 milyon ruble tutarında kredi anlaşmaları yapılmıştır.

2007 yılı Ağustos ayında Bank-Moskova bankası için 50 milyon dolarlık sendikasyon kredisine, Hollanda'yı, Hindistan'ı, Birleşik Arap Emirlikleri'ni, Tayvan'ı, Protekiz 'i, Mısır'ı, İngiltere'yi temsil eden 16 banka katılmıştır (Мамедов,2009: 98).

Son zamanlarda “Moskova - Azerbaycan Beynelhalk Bankası” şube ağı kurmak, kendi işlerini devam ettirmek amacıyla büyük bölgelerde, Moskova ve Moskova civarında birkaç şube daha açmayı düşünmektedir. 2007 yılının Haziranında “Moskova - Azerbaycan Beynelhalk Bankası” kredi teşkilatlarının faaliyetinin genişletilmesi ile ilgili olarak Rusya Bankası'nın iznini aldı. Böyle çalışma izninin olması bankaya diğer ülkelerin ek olarak mali destek yapmalarına ve faaliyetlerini genişletmelerine imkân sağlamaktadır. Yabancı ortak ve yükümlüler ile münasebetlerin kurulması, yabancı şubelerin açılması, yabancı şirketler ve müşteri sayısının gelişimi Rusya mali pazarına yatırım artışı sağlar. Ayrıca, çalışma izninin olması bir takım sınırlamaları ortadan kaldırır ve bankanın faaliyetlerinin evrenselleşmesi için başarı yolunda önemli bir adımdır.

2006 yılının Kasımında Tiflis'te % 100 yabancı sermaye ile “Gürcistan - Azerbaycan Beynelhalk Bankası” bankası açılmıştır. Bankanın sermayesi 7 milyon dolardır. Yeni oluşturulan bankanın devlet için büyük önemi olan projelerin finansmanında ve onlara banka hizmetlerinin sağlanmasında katkısı öngörülmüştür.

“Azerbaycan Beynelhalk Bankası” Rusya ve Gürcistan'da olduğu gibi Kazakistan'da “Kazakistan -Azerbaycan Beynelhalk Bankası” açılması planlanmaktadır.

Bağımsız Devlet Topluluğunun banka piyasasında ve diğer ülke piyasalarında “Azerbaycan Beynelhalk Bankası”nın geleceği aşağıdaki süreçlere dayanır:

- 1) Gürcistan, Kazakistan ve Ukrayna gibi ülkelerin bankacılık sektöründe etkin faaliyetlerde bulunmak;
- 2) Avrupa'nın öncül finans ve ekonomi kuruluşları ile faal işbirliklerinin kurulması;

- 3) “Azerbaycan Beynelhalk Bankası –Moskova” aracılığıyla Rusya banka piyasasında Uluslararası Azerbaycan Bankası konumunun sağlamlaşması ve genişlemesi;
- 4) Uzun süreli projelere yatırım yapma noktasında Azerbaycan’a ilgi gösteren Asya bankası ve İslam Gelişme Bankasının katılımıyla Asya-Pasifik ve Arap ülkeleri maliye merkezleriyle işbirliğinin sağlamlaştırılması (Hacıyev, 2008: 155).

Çağdaştırma Şartlarında Bankaların Sermaye Problemleri

Bankaların faaliyetinin itibarını ve verimini yükseltmenin en önemli şartı onların sermaye seviyesini artırmaktır. Güçlü öz sermayenin olması müşterilerin bankaya güvenini sağlar ve sağlamlaştırır. Müşterilerin kredilere olan isteğini yerine getirmek ve paranın korunmasını garanti altına almak için bankanın sermayesi yeterli düzeyde olmalıdır.

Banka sektörünün sermayesinin artırma yollarından birisi de sermaye tüzüğünde yer alan ölçülerinin yeterli düzeyde belirlenmesidir. Merkez Bankası sermaye tüzüğü yeni kurulan bankalar için sermaye tutarı 10 milyon manattan yukarı çıkarıldı.

1 Ocak 2009 tarihinde Merkez Bankasının verilerine toplam bankacılık sektörünün (aktiflerinin) varlıklarının GSMH’ye oranı 27 %, banka sektörünün toplam sermayesinin GSMH’ye oranı % 4, kredi yatırımlarının GSMH’ye oranı da %18 olmuştur. Azerbaycan’da genel olarak banka sektörüne göre sermayenin yeterlilik oranı (öz sermayenin aktiflere göre oranı) %15’tir. (Azerbaycan Merkez Bankası’nın verilerine göre minimum seviye %12 oranındadır).

Azerbaycan bankalarının sermayelerinin yükseltilmesi için aşağıda belirtilen hususların yapılması gerekir:

- 1) Bireysel tasarruflardan istifade edilmesi,
- 2) Petrol sektöründen gelen para akımlarını borsada yeni çıkarılan menkul değerlerin alımına yöneltmek,
- 3) Yabancı sermayenin Azerbaycan bankacılık sistemine iştirakini daha etkin duruma getirmek,
- 4) Sermayenin düzenlenmesi ve serbest piyasanın oluşması için olanak sağlamak,
- 5) Tüzüklerine göre kaynağı az olan bankaları daha büyük bankalarla birleştirilmek ve banka grupları oluşturmak.

Banka sisteminin modernleştirilmesi sürecinde ticari bankaların sermaye miktarını artırmak amacıyla, çeşitli bankalar bir araya getirilmeli ve birleştirilme tecrübesi geliştirilmelidir.

Azerbaycan bankalarının sermayesinin yükseltilmesi ve banka sisteminin gelişmesi için daha çağdaş bir metot olan IPO (*İnnal Public Offering*)' nun gerçekleştirilmesi gerekir. Bankaların İPO pazarına çıkışı toplam banka sistemi sermayesinin % 60 kadar artmasını sağlayacaktır. Ancak bankaların büyük bir kısmının kıymetli evrak pazarında (borsa), işlem yapma tecrübesi bulunmamaktadır.

2007-2008 Küresel Mali Krizin Azerbaycan Ekonomisine Etki Alanları

Sovyetler Birliği sonrası kurulan ülkeler arasında krizden en çok etkilenenler, sırasıyla Rusya, Ukrayna, Kazakistan, Letonya, Litvanya, Estonya, Gürcistan, Ermenistan, Tacikistan olmuştur. Azerbaycan ekonomisi krizden en az etkilenmesine rağmen dünya ekonomisine entegrasyon süreci içerisinde bulunduğu için, diğer finansal piyasaların Azerbaycan ekonomisini etkilememesi söz konusu değildir.

2008 yılı ortasında Azerbaycan ekonomisi de olumsuz dış gelişmelerden etkilenmiştir. Kriz etkisini, petrol fiyatlarında düşüş şeklinde göstermiş ve ihracata dönük ürünlerde azalış yaşanmıştır. Bankacılık sektöründe yurtdışı borçlanmalara gidilmesi kısıtlanmış, yurt dışı para havaleleri seviyesi hızla düşmüştür.

Sonuçta ülke ekonomisi makroekonomik istikrarı bozacak risklerle karşı karşıya gelmiştir: manatın devalüasyonu ve enflasyonda artış, finansal istikrarın bozulması, kredi portföyünde kalite düşüşü ve bankaların ödeme gücünün azalması, mevduatların geri çekilmesi, ekonominin kredilendirilmesine son verilmesi ve ekonomik durgunluğu oluşturacak eğilimin yükselmesi.

Dünya küresel krizi Azerbaycan ekonomisine ana hatlarıyla etkisini 2008 yılı sonu petrol fiyatlarının aşırı düzeyde gerilemesiyle göstermiştir. Bu yüzden, örneğin West Texas Intermediate petrol markasının fiyatı varil başına 147 dolardan 2008 yılı sonunda 45 dolara gerilemiştir. Dünya fiyatlarının gerilemesi diğer ihracata dönük sektörleri de (ağırlıklı olarak metalurji, kimya sanayi) etkilemiştir. Sonuçta 2009 yılının ilk yarısında toplam ihracat geçen yılın aynı dönemiyle kıyaslandığında iki kez düşmüştür. Buna ilaveten bankalara yurtdışından fon sağlama oranında sert düşme olmuştur (Rustamov, 2010:18).

Küresel kriz aynı zamanda ekonomi üzerinde psikolojik faktörlerin etkisini de güçlendirmiş, bu durum ilk olarak döviz piyasası ve bankacılık sektöründe görülmüştür. 2009 yılı I. çeyreğinde komşu ülkelerdeki seri devalüasyonlar sonrası dolara olan aşırı talep mevduat ve para arzı büyüme oranlarını düşürmüştür.

Küresel kriz Azerbaycan ekonomisini aşağıdaki alanlarda etkilemiştir:

(1) Petrol ve diğer yakıt ihraç ürünlerinin fiyatının dünya pazarında azalması.

İhracatın %90'ından, bütçe gelirlerinin ise %60'tan fazlası petrol sektöründen oluşmaktadır (Azerbaycan MB hesaplamalarına göre, petrol fiyatının %1 azalması petrol dışı sektörün GSMH'sini %0.13 azaltmakta; bütçe harcamalarının %1 azalması ise GSMH'yi %0.3 düşürmektedir).

(2) Uluslararası mali pazarda likidite yetersizliği veya bankalar arası kredi krizi sonucunda yabancı mali kaynaklara ulaşım olanaklarının sınırlandırılması.

(3) Yurtdışında çalışan Azeri işçilerinin yurda döviz göndermelerinde azalmalar (sadece Rusya'dan geçen sene 930 milyon dolar gelmiştir). Döviz göndermelerinin azalması tüketim hareketliliğini olumsuz etkilemektedir (dış borç kaynakları %1 azalırken, petrol dışı sektörlerin GSMH'ye oranı %0.06 oranında azalmaktadır).

(4) ABD ve AB ülkelerinde resesyon. Küresel talebin azalması sonucu (genellikle ABD ve AB ülkelerinde resesyon) hammadde dışı sektörlerin ihracatında azalma görülmektedir. İhracatın azalması petrol dışı endüstri sektöründe artışı olumsuz etkilemektedir.

16 Ocak 2009'da Bakanlar Kurulu toplantısında yıl sonuçlarını değerlendiren Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, krize karşı önlemler paketini açıkladı. Dünyadaki ekonomik gelişmeler bağlamında Azerbaycan ekonomisinin geldiği noktayı analiz eden Cumhurbaşkanı dünya ekonomik krizini dikkate alarak karar vermenin önemini açıklamıştır.

Şema 2. Azerbaycan'da Kriz Karşıtı Önlemlerin Öncelikleri

Kaynak: Z.Mamedov, V. Zeynalov. Qlobal maliyyə böhranı kontekstində dövlət monetar idarəetmə sistemində antiböhran siyasət: dünya təcrübəsi və Azərbaycan modeli// AMEA-nın xəbərləri. İqtisadiyyat seriyası. №2, 2010.c. 10.

Bu devlet başkanının krize karşı verdiği ilk resmi açıklama olmuştur. Genel olarak dünya ekonomik krizinin özelliklerini yansıtan ve kriz karşıtı önlemlerin önceliklerini gösteren “kriz önlem paketi” de ilk kez açıklamıştır. Kriz önlem paketi ile hükümet ve Azerbaycan Merkez Bankası tarafından kabul edilmiş olan finansal istikrarın sağlanması ve ülkenin sosyo-ekonomik gelişmesi amaçlanmıştır (Şema 2).

Azerbaycan Merkez Bankası'nın Faaliyetinde Krize Karşı Alınan Önlemlerin Teknik Özellikleri

Banka faaliyetlerinin sağlamaştırılması için kontrolün kuralları Azerbaycan Cumhuriyeti'nin, "Bankalarla ilgili" (VIII. Fasıll bankalarının mali bünyesinin sağlamaştırılması) Azerbaycan kanunlarında bankalara konulan bazı cezalar ve yaptırımlar mevcuttur. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 16 Ocak 2004 tarihli "Bankalarla İlgili Kanun"un 47. maddesi bankalara karşı konulan cezai müeyyideleri gösterir. Merkez Bankası bu kanunun 47. maddesine uygun olarak şu düzenlemeleri uygulayabilir:

Banka faaliyetlerinin (operasyonlarının) sınırlandırılması ve durdurulması; müdürün belirli süre için görevden uzaklaştırılması; banka ile ilgili şahısların bankalarla işlem yapmalarının durdurulması; mevduat kabulünün sınırlandırılması; başka kaynaklardan gelen meblağların sınırlandırılması ve durdurulması; celp olunan yabancı bankaların yerli şubelerinin kurucularının parasından başka; diğer tüzel şahısların hesabında olan payın alınmasının durdurulması ve kaldırılması; yeni şubelerin açılmasını ve faaliyetlerini sürdüren şubelerin işinin durdurulması ve faaliyetlerine son verilmesi; mali imtiyazlarının verilmesinin durdurulması; kredilerin verilme usullerinin ve mevduat oluşturma siyasetinin değiştirilmesi; sermaye artırılması talebi; gelir hesabında kapital ihtiyatlarının oluşturulması talebi; aktiflerin keyfiyetine bağlı olarak hususi stokların veya bankanın zararı ölçüsünde sermaye tüzüğünün oluşturmasının azaltılması.

Merkez Bankası 49. maddeye uygun bankalara aşağıdaki cezai müeyyideleri uygulayabilir:

- Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kanunlarına göre banka ve banka müdürü ile ilgili cezai müeyyideleri,
- Müdürleri görevinden uzaklaştırmak,
- Bankanın faaliyet iznini kaldırmak.

Böylece, bugün krize karşı yapılan çalışmaların tümü yani, bankayı sağlamaştırma planının hazırlamasından uygulanmasına kadar Merkez Bankasının kontrolü altında olur.

Bankaların yeniden kurulması ve kontrolü Azerbaycan Cumhuriyeti Bankalar Kanunu'nun VIII.bölümünde açıklanmaktadır. Azerbaycan Bankacılık Kanunu'nda bankalara yönelik bir dizi önlemler ve yaptırımlar yer almaktadır.

Merkez Bankası Kanunu'nun 49. maddesine uygun olarak, bankalara aşağıdaki yaptırım kararları uygulanabilir: Azerbaycan Cumhuriyeti kanunlarında belirtilen durumlarda bankalara ve banka yönetiminde çalışanlara idari usulsüzlük cezaları kesilmesi; Merkez Bankası kararıyla yönetimi temsil

eden çalışanların üst kademedan alınması ve gereğinin yapılması hususunda banka yönetimine acil uygulama yükümlüğünün verilmesi.

Bankaların yeniden yapılandırılması doğrultusunda alınan köklü önlemlerinden bir tanesi de, bankalara Merkez Bankası tarafından geçici süreyle temsilcilerin atanmasıdır.

Geçici süreyle atanan temsilcilerin 12 ay içerisinde görevlerini yerine getirmek zorunluluğu vardır. Özel durumlarda bu süre 6 ay daha uzatılabilir.

Böyle bir kararın alınma nedeni, mevcut düzenleyici çerçevenin sağlanmasını gerektiren aşağıdaki koşullardan birinin oluşmasıdır: Bankaların sermayesinin Merkez Bankası'nın öngördüğü asgari düzeyden, %25'den daha az olması veya %3 sermaye yeterlilik katsayısından daha az olması sonucu bankanın yükümlülükleri karşılama yeteneğini kaybetmesi, gecikme ile ilgili işlemlerin başlatılması, bankacılık lisansının kanunla iptal edilmesi.

Son durum değerlendirmesi olarak anti-kriz önlem hedeflerinde, bankaların tüm faaliyet alanlarının sağlamaştırılması yönündeki uygulamalar sıkı kontrol altında tutulmaktadır. Aksi durumda herhangi bir aşamadaki banka başarısızlıklarından sorumlu olan taraf, banka yöneticileri olacaktır. Uygulamadaki eksiklikler ya bankanın yeniden yapılandırılması veya banka lisansının iptali ile sonuçlanacaktır.

Azerbaycan Merkez Bankasının Anti-Kriz Önlemleri

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tarafından 16 Ocak 2009' da açıklanan anti-kriz önlemleri arasında ulusal bankacılık sisteminin desteklemesi ve Azerbaycan finans sisteminin iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi amacı önem taşımaktadır. Özellikle, yurt dışında yatırılan döviz rezervlerinden belirli bir miktarda, sadece reel ekonominin yönlendirmeleri şartıyla, güvenilir bulunan yerli ticari bankalara ek kamu kaynaklarını kullandırma olanağı öngörülmüştür.

Hükümet ve Merkez Bankası, ekonomi üzerinde küresel mali krizin etkilerini en aza indirmek için anti kriz programının uygulanmasında hızlı davrandı. Alınan önlemler kriz dönemine çok daha dengeli bir devlet bütçesi, düşük dış ve iç borç, hem de önemli döviz rezerv varlıkları ile girilmesine katkıda bulunmuştur.

9 Temmuz 2009, Azerbaycan Cumhurbaşkanının fermanı ile, Merkez Bankası'nın para politikasının ve bankacılık sistemini düzenleyici politikalarının esnekliğini artırmak üzere Azerbaycan Cumhuriyeti "Merkez Bankası Kanununa" yapılan ek ve değişiklikler yürürlüğe girmiştir. Bu değişikliklerin temelinde Merkez Bankasının çeşitli para ve sermaye benzeri krediler dahil olmak üzere, daha uzun bir süre için kredi verebilmesi yatmaktadır. Aynı zamanda Merkez Bankası, reel sektörü korumak amacıyla, devlet garantisi ile bankalara borç vermeye yetkili kılınmıştır.

Makroekonomik eğilimler ve reel sektörde faaliyet gösteren işletmeler üzerinde mikroekonomik tahlilin sonuçları göz önüne alınarak, Merkez Bankası 25 Mayıs 2009’ da gösterge faiz oranını % 15’ten % 2’ye ve munzam karşılık oranını ise %12’den % 0, 5’e indirmiştir. Genel olarak, 2008 yılının Ekim ayında Merkez Bankası dolaylı ve doğrudan mali araçlarla ekonomiye 1,8 milyar manat likidite sağlamış; bu likidite desteği, bankacılık sistemi ile birlikte zeraluminium ve Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi dahil olmak üzere reel sektörü de kapsamıştır. Bu şartlarda, geçen yılın ilk 11 ayı için ülkedeki büyüme devam etmiş ve % 9 olarak gerçekleşmiştir.

2009 yılı sonunda ekonomiye likit fon “enjeksiyonu” (aktarılması) 2 milyar dolar rakamına ulaşmıştır. Bu tutardan 730 milyon dolar Merkez Bankasının iskonto penceresinin aktivizasyonuna, çoğunlukla ülke ekonomisinin omurga işletmelerinin (örneğin, Devlet Neft Şirketi) ve likidite ihtiyacının sağlanması dış borçların zamanında karşılanması amacıyla yöneltilmiştir.

27 Ekim 2009 yıl tarihli kanunla “Bankalar ve kredi kuruluşlarında bireysel kişilerin mevduatlarına gelir vergisi muafiyeti getirilmiştir”. Yeni yasanın devlet bütçesine maaliyeti 60 milyon manat olmasına rağmen, hükümet bankacılık sistemini desteklemek adına bunu göze almıştır.

1 Ocak 2009 tarihinden itibaren bankaların, sigorta ve reasürans şirketlerin net kârı özsermaye artışına yöneltilirse kurumsal vergiden muaf tutulmaktadır. Bu hüküm 3 senelik bir süre için geçerli olacaktır.

Önceki dönem para politikası deneyimi 2009 yılında enflasyon oranının %1,5’ a gerilemesinde ve manatın istikrarının ise korunmasında önemli bir rol oynamıştır. Bölgedeki diğer ülkelerden farklı olarak Azerbaycan’dan sermaye kaçıışı görülmemekle beraber, ulusal paranın değerinin yabancı paralar karşısında istikrarlılığı – dolar karşısında %5, euro karşısında ise %9 değerlenmeye neden olmuştur. 2008 yılının sonu aynı yılın Ocak ayı ile kıyaslağında Azerbaycan Devlet Petrol Fonu aktiflerinin 4,3 kat, Merkez Bankası döviz rezervlerinin ise %52,8 artış gösterdiği bilinmektedir.

Stratejik devlet rezervlerinin toplam tutarı 18 milyar dolara ulaşmıştır ki, bu da devlet borçlanmasının 3 katı, reel sektör borçlanmasının ise 2 katı düzeyindedir. Bu da ithalatın tam olarak karşılanabilmesi anlamına gelmektedir. Oysa dünya genelinde bu süre ancak 3 aydır.

Zamanla para politikasıyla ilgili olarak alınan önlemler küresel finansal krizin etkisini gidererek, ülke para-kredi sistemini koruma altına almayı başarmış ve ulusal paranın değerini dünyanın önde gelen yabancı parasına (USD) karşı savunmuştur.

Makroekonomik istikrarın tehdit altında olduğu 2009 yılının ilk çeyreğinde ulusal para biriminin istikrarını sağlamak Merkez Bankasının kriz önleyici politikasının en önemli ögesi olmuştur.

Döviz kurunun istikrarı; ithal mallarının pahallaşmasının, mevduat azalışının, döviz cinsinden borç yükü artışının, manatın güven kaybının ve yüksek oranda dolarizasyonun önüne geçmiştir.

Kriz sürecinde dünyada büyük para birimlerindeki kur dalgalanmaları ve komşu ülkelerde oluşan psikolojik devalüasyon baskısına rağmen, Azerbaycan ulusal para birimi olan manatın değerini kendi politikası ile döviz piyasasındaki arz ve talep arasında denge sağlayacak şekilde belirlemeyi başarmıştır.

Manatın istikrarı ithal ürünlerindeki hızlı değer artışını önlemiştir. Yürütülen döviz politikası senelik enflasyon oranının %1,5 düzeyinde tutulmasına büyük katkı sağlamıştır. Düşük enflasyon oranı ve istikrarlı döviz politikası, ülke insanının sosyal durumunun iyi düzeyde olmasını sağlamaktadır. Ulusal paranın değer kaybına uğramaması aynı zamanda mevduat oranlarını artırmış, yabancı parayla hesaplardaki borç yükünü azaltmış, ülke ulusal parasına güven sağlayarak ekonomideki dolarizasyonu önlemiştir.

Merkez Bankası'nın almış olduğu önlemler sonucu riskli banka aktiflerinin artışı sınırlandırılmıştır. Yurtdışı borçların düzenlenmesi sistemi geliştirilmiştir. Diğer benzer bölgelere kıyasla yurtdışı borç seviyesini sınırlı tutarak, bankaların toplam yükümlülüğünün %20' yi aşmaması koşulu uygulanmıştır. Finansal kapitalizasyon genişletilmiş ve rezerv artışına gidilmiştir. Risklere bağlı normlar sınırlandırılmış ve düzenleyici çerçeve sıkılaştırılmıştır.

Özellikle koruma altındaki mevduat tutarı 6 kat artırılarak 30 bin manat seviyesine çıkarılmıştır.

Bütçede devlet harcamaları kısma politikası ile zamanında krizin önlenmesi ve uluslararası mali kuruluşlardan yeterli kredi çekilebilmesi, Azerbaycan ekonomisinin bir kez daha sağlam olduğunu ispatladı.

Kısaca, kriz önlem paketi hükümet ve Azerbaycan Merkez Bankası tarafından kabul edilmiş, finansal istikrarın sağlanması ve ülkenin sosyo-ekonomik gelişmesi amaçlanmıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası Tarafından Kabul Edilmiş Önemli Para Politikası ve Makro Yönetim Kararları

Merkez Bankası'nın reeskont kredi operasyonları etkinleştirilmiş ve 2009'un ilk 7 ayında Azerbaycan Merkez Bankası'nın kredi portföyü 3.5 kat artmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 9 Temmuz 2009 tarihli kararnamesi (fermanı) ile Merkez Bankası'nın para politikası ve bankacılık sektörünün düzenlenmesi alanında politika atılmasını artıran değişiklik ve ilaveler yürürlüğe girmiştir. Yapılan değişikliklerle Merkez Bankası'nın daha uzun vadelerle ve çeşitli döviz kredilendirmesinin, aynı zamanda sübvansiyon kredileri verebilmesinin önü açılmıştır. Merkez Bankası'na reel sektörü desteklemek amacıyla devletin garantörlüğünde bankalara kredi verme hakkı da

tanınmıştır. Yeni mevzuata uygun olarak Azerbaycan 28 Temmuz 2009 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Merkez Bankası tarafından bankalara kredilerin verilmesi kuralları belirlenip onaylanmıştır. Bu belgede, para politikasının gerçekleştirilmesi, mali istikrarın sağlanması, sermaye yeterliği sorununun çözülmesi, aynı zamanda devlet için önemli olan projelerin finanse edilmesi amacıyla çeşitli vadelerle kredilerin verilmesi kuralları belirlenmiştir. İç mali piyasanın gelişiminin desteklenmesi için Merkez Bankası'nın katılımıyla Müteşekkil (Örgütlü) Bankalararası Kredi Piyasasında güvenlik sistemi kurulmuştur.

14 Ekim 2008

- Faiz oranı %15'den %12'ye düşürülmüş, faiz koridorunun üst sınırı 20'den %17'ye çekilmiştir;
- Ulusal ve yabancı döviz cinsinden borçlara göre zorunlu ihtiyat normları %12'den %9'a, bankaların dış borçlarına göre zorunlu ihtiyat normu %5'den %0'a kadar düşürülmüştür. Bu şekilde bankacılık sektörüne 220 milyon manat ek likidite sağlanmıştır;
- Hem manat, hem de yabancı dövizde zorunlu ihtiyat normlarının ortalama süresi 1 aya kadar uzatılmıştır.

31 Ekim 2008

- Faiz oranı %12'den %10'a düşürülmüştür;
- Faiz koridorunun üst sınırı %15, alt sınırı ise, %1 olarak belirlenmiştir.

1 Aralık 2008

- Faiz oranı %10'dan %8'e, faiz koridorunun üst sınırı %13'e düşürülmüştür;
- Ulusal para üzerinden ve dövizli borçlar için zorunlu ihtiyat normları %9'dan %6'ya düşürülmüştür. Böylece, bankacılık sektörüne 125 milyon manat miktarında ek likidite desteği sağlanmıştır.

1 Şubat 2009

- Faiz oranı %5'e, faiz koridorunun üst sınırı % 10'a düşürülmüştür;
- Ulusal ve dövizli borçlar için zorunlu ihtiyat normları %6'dan %3'e düşürülmüştür. Böylece, bankacılık sektörüne 135 milyon manat miktarında likidite desteği verilmiştir.

10 Şubat 2009

- Merkez Bankası tarafından döviz swap operasyonları gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

2 Mart 2009

- Faiz oranı %3'e, faiz koridorunun üst sınırı %8'e düşürülmüştür;
- Ulusal ve dövizli borçlar için zorunlu ihtiyat normları %3'den %0.5'e düşürülmüştür. Böylece, bankacılık sektörüne 111 milyon manat miktarında likidite desteği verilmiştir.

25 Mayıs 2009

- Faiz oranı %2'e, faiz koridorunun üst sınırı %7'e düşürülmüştür.

Tablo 6. Para Politikası Araçları Oranlarına İlişkin Alınan Kararlar

	Faiz Koridoru			Zorunlu ihtiyat oranı
	Üst sınır	Faiz oranı	Alt sınır	
14.10.08	17%	12%	3%	9%
31.10.08	13	8	1	6
01.12.08	13	8	1	6
01.02.09	10	5	1	3
01.03.09	8	3	1	0.5
25.05.09	7	2	1	0.5

Para Politikasıyla İlgili Diğer Faaliyetler :

Mali istikrarın korunmasıyla ilgili kararlar olarak aşağıdakiler alınmıştır:

- 1) Aktifleri sınıflandırma oranları katılaştırılmıştır:
 - Kontrol altında olan aktifler %6'dan %10'a çıkarılmış (30.04.08);
 - Yetersiz aktifler %25'den %30'a yükseltilmiştir (30.04.08);
 - Riskli aktifler oranı %50'den %60'a çıkarılmıştır (30.04.08).
- 2) Taşınmaz teminatı kredilerde %120'den %150'ye çıkarılmıştır (30.04.08).
- 3) Subordinasyon borçlarının toplam sermayeye katılımı sınırlandırılmıştır (18.02.08). Subordinasyon borcunun maksimum miktarı birinci dereceli sermayenin %50'si miktarında belirlenmiştir.
- 4) İpotek kredilerinin risk oranı %50'den %100'e çıkarılmıştır (18.02.08).
- 5) "Bankalar tarafından kredilerin verilmesi kuralları"nda yapılan değişikliklerle borç alanın mali durumunun ve onun kredileri iade etme gücünün değerlendirilmesi, borç alanın faaliyetlerinin sürekli kontrol

edilmesi ve kredi portföyünün kalitesinin denetlenmesi konularıyla ilgili koşullar genişletilmiştir (18.11.08).

- 6) Açık döviz pozisyonun hesaplanması yöntemi geliştirilmiş, dengedışı hesaplarda kesinleştirmeler yapılmış, hesaplanmalarda bankaların altınla gerçekleştirilen operasyonların dikkate alınmasına başlanmıştır (17.12.08).
- 7) Bankaların ve sigorta kurumlarının kapitalizasyonu (sermayelendirmesi) için kullanılan varlıklar kurumlar vergisinden muaf tutulmuştur (01.01.09 tarihinde yürürlüğe girmiştir).
- 8) Korunan mevduatların maksimum miktarı 6.000 manattan 30.000 manata çıkarılmıştır. (08.05.09) Faiz oranı %15'e kadar olan mevduatlar sigorta sistemi kapsamına alınmıştır (10.06.08).
- 9) Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası bünyesinde Azerbaycan İpotek Fonu tarafından piyasaya sürülen ve garanti edilen kıymetli evraklar için risk oranı %0 olarak belirlenmiştir (17.06.09).
- 10) Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı 7 Ağustos 2009 tarihinde Devlet denetiminde olan mali kurumların denetiminin artırılmasını öngören kararnameyi imzalamıştır.
- 11) Bankalarda risk yönetimi sistemleri geliştirilmiştir. Bu amaçla bankalarda riskler konusunda denetimler artırılmış; risklerin yönetilmesi sistemlerinin değerlendirilmesi konusunda özel yöntemli reytingler açıklanmış, zayıf noktaların giderilmesi hususunda önlemler planı hazırlanmış ve yürürlüğe konmuştur.

Bankaların yönetim, özellikle risk yönetimi performanslarının artırılması amacıyla alınan önlemler devam ettirilmiştir. Bankaların denetiminin mali istikrarı ve riskleri önleyici rejimde tespit edilmesi performansı artırılmıştır.

Bankalar hem dış, hem de iç borçlarını karşılamak için yeterli likit aktiflere sahiptir. Hatta bazı bankalardaki borçların vadesi gelmeden talep edilmesine rağmen bankalar bütün borçlarını zamanında iade etmişlerdir.

Bankacılık sektörüne sermaye yatırımları sürmüştür; sermayenin yeterlilik düzeyi korunmuştur. Toplam sermaye yeterlilik oranı %19 düzeyinde olmuştur.

Bankacılık sektörüne güven, istikrarlı bir şekilde devam etmektedir. Mevduat güvencesi, özellikle küçük mevduat sahipleri için sürekliliğini korumaktadır. Genel olarak 2009'un onbir ayında uzun vadeli mevduatların miktarı %33'ten %37'ye çıkarılmıştır.

Küresel likidite krizine rağmen, gerçekleştirilmiş önlemler sayesinde bankacılık sektöründe mali istikrar korunmuş ve bankalar mali dayanaklılık sergilemiştir (Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın 2009 için Para Politikasının Temel İstikametleriyle ilgili Bildiri).

Azerbaycan Cumhuriyeti Millet Meclisi, 08 Mayıs 2009 tarihinde “Mevduatların sigortalanması hakkında” Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu’na bazı değişiklik ve ilavelerin yapılmasıyla ilgili kanun çıkarmıştır. Yapılan değişikliklerle, korunan mevduatlar için öngörülen yıllık faiz oranının üst sınırının belirlenmesinin Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası’nın açıkladığı faiz oranından bağımsızlığı sağlandı. Kabul edilmiş kanuna göre yıllık faiz oranının üst sınırını Azerbaycan Merkez Bankası ile uyum içerisinde Mevduatların Sigortalanması Fonunun Mutevelli Konseyi belirlemektedir. 10 Haziran 2009 tarihinde korunan mevduatlar için yıllık faiz oranının üst sınırı %15 olarak belirlenmiştir.

01 Ocak 2009 tarihinden itibaren Fona üye olan bankalarda %15 faiz oranıyla ve bu faiz oranı sınırındaki mevduatlar, korunan mevduatlar olarak kabul edilmekte ve Fon tarafından sigortalanmaktadır.

Kanunda yapılan değişikliklerle tazminat için maksimum sınır 30.000 manat olarak tespit edilmiştir. Mevduat sahipleri mevduatlarının sigortalanması için hiçbir ek ücret ödememektedirler. Sigorta hakları sadece bankalar tarafından ödenilmektedir. Bundan başka Kanunda yapılan değişikliğe göre, herhangi katılımcıya bankada sigorta yapılmışsa, mevduat sahipleri sigortalanmış mevduatları için mevduatın %100 miktarında ve maksimum 30.000 manat olmak şartıyla tazminat alabileceklerdir. 30.000 manat tazminat miktarının Bağımsız Devletler Birliğinde en yüksek tazminat miktarı olduğunu da belirtmek gerekir. Örneğin, Kazakistan’da bu miktar 33.000, Rusya’da ise, 25.000 ABD doları olarak belirlenmiştir.

Böylece, mevduat sigorta sistemiyle makro bakımdan mevduat sahiplerinin bankacılık sektörüne güvenlerini artırmak ve bu sayede mevduatların bankacılık sektörünün dışında kalmasını veya bankalardan çekilip başka yönlere kaymasını önlemek mümkün olmuştur. Aynı zamanda Mevduat Sigorta Sisteminin mevduat sahiplerinin mevduatlarını toplu şekilde ve aniden bankalardan çekmeleri halinde bu sektörde ortaya çıkabilecek krizleri önlemek veya olabilecek olumsuz etkilerini minimize etmek noktasında önemli hizmetleri olmuştur.

Azerbaycan’ın Küresel Krize Karşı Aldığı Önlemlerle İlgili Değerlendirmeler

Küresel mali krizin yaygınlaştığı bir dönemde (2008), Azerbaycanda mali istikrarın sağlanması mümkün olmuş, bankacılık sektöründe istikrar ve gelişim dinamiği gerçekleştirilmiştir. Küresel mali ve ekonomik kriz döneminde makoekonomik istikrarın korunması, piyasada döviz hacminin artmasının kontrol altına alınması ve sıkı mali politikasının uygulanması, başarıyla gerçekleştirilen petrol stratejisi sonucunda ülkenin sürekli artan mali kaynaklarının verimli kullanımının sağlanması, tüketici piyasasının kontrol

altında tutulması, ekonomide sağlıklı rekabet ortamının oluşturulması için gerçekleştirilen faaliyetler, alt yapı projelerinin ve başka sosyal ve ekonomik projelerin gerçekleştirilmesi Azerbaycan ekonomisine olumlu etki edecektir. Bu önlemlerin gerçekleştirilmesinin, Azerbaycan vatandaşlarının refah düzeyinin iyileşmesine ve istikrarlı gelir düzeyini yakalamalarına önemli olumlu etkisi olacaktır (Zeynalov, 2010: 73).

Kriz Sonrası Dış Dünyadan Görüşler

Dünya Enstitüsü: Manat Bağımsız Devletler Birliğinde en dayanıklı dövizdir, Azerbaycan krizi az kayıpla atlattı;

Goldman Sachs: Azerbaycan ekonomik gelişimine göre Bağımsız Devletler Birliği ülkeleri içerisinde öndedir ve bu önderliğini kriz döneminde de korumaktadır;

IMF: Azerbaycan ekonomisi küresel krize iyi dayanacaktır;

Dünya Bankası: Geçiş döneminde Azerbaycan iktidarı örnek ekonomik reformlar gerçekleştirmiş ve başarılı olmuştur. Bu da başka ülkelere oranla onun küresel krizi az kayıpla atlatmasına yardımcı olacaktır (Zeynalov, 2010: 73).

SONUÇ

Azerbaycan Merkez Bankasının para politikası, ülkede makroekonomik istikrarın korunmasında aktif rol üstlenmiştir. Döviz arzının yapısında kalite bakımından olumlu gelişmeler devam etmiş, ekonomide dolarlaşma oranı önemli ölçüde azalmıştır.

Kur politikası aynı zamanda döviz piyasasında istikrarın korunmasını sağlamış, manat ABD doları karşısında yıl içerisinde %5.2 güçlenmiştir.

Buna rağmen, küresel mali krizin genişlemesi petrol ülkeleri de dahil bütün gelişmekte olan ülkeler, aynı zamanda Azerbaycan için bazı riskler oluşturabilir. Şöyle ki, dünya maliye sektöründe likidite krizi ekonomiye yabancı döviz akımını kısıtlayabilir. Küresel talebin azalması nedeniyle, petrol fiyatlarındaki düşüşler önümüzdeki yıl da devam edebilir.

Böyle bir ortamda küresel çöküşe karşı mücadelede uluslararası örgütler, makroekonomik politikanın, aynı zamanda maliye ve para politikalarının önemli ölçüde yumuşatılmasını tavsiye edilmektedir.

Küresel mali krizin Azerbaycan ekonomisine etkisi daha çok psikolojik nitelikte olmuştur ve mali kurumları stratejilerini bir daha gözden geçirmeye yöneltmiştir. Olumsuz dış etkenlere rağmen, Azerbaycan bankacılık sektörü gerçekleşen risklere karşı dayanma gücü göstermiştir.

Küresel risklerin ulusal ekonominin petrol dışı sektörüne, işsizlik oranına ve gelir düzeyine olumsuz etkilerinin sınırlayacak makroekonomik düzenlemelerin

gerçekleştirilmesi şarttır. Bu bakımdan 2009'da ülke ekonomisinin gelişiminin devam etmesi ve mali dayanıklılığının sağlanması için makroekonomik politikalarının bütün yönleri ile daha güçlü bir şekilde birleştirilmesi ve koordinasyonu zorunludur.

Azerbaycan banka sistemi son yıllarda bir bütün olarak ele alınıp analiz edildiğinde aşağıdaki neticeleri çıkarmak mümkündür:

Ülkenin banka sektörünün gelişmesi hızla devam etmektedir;

1. Banka sektöründe yabancı hissedarlar dikkat çekici şekilde artmıştır;
2. Azerbaycan banka sisteminde hizmet konusunda ihtisaslaşma tercih edilmektedir.

Yüksek gelişme seviyesine ulaşmak için Azerbaycan banka sisteminin çözmesi gereken esas makro-ekonomik sorunlarından birisi, yeni bir gelişme yoluna girebilmektir. Bunun için şu hususlar üzerinde durulmaktadır:

1. Uzun vadeli kredi vermekle ekonominin reel sektörünün güçlenmesini saklamak;
2. Azerbaycan banka sektörünün milli sermayenin gözetimi altında korunması;
3. Banka altyapısının kurulması ve gelişmesi;
4. Bankaların kontrol, düzenleme, terfi mekanizmasının iyileştirilmesi, banka faaliyeti alanında yeni kanunların ve normatif eylemlerin işbirliği; kontrolün sıkılaştırılması ile döviz kanununun tam olarak liberalleşmesi,
5. Manatın aşamalı olarak hiç değilse bölge dahilinde konvertibl olmasını sağlama;
6. Banka sisteminin yeniden yapılandırma uygulamalarını devam ettirme.

Sermayeyi yükseltmek için bazı Azerbaycan bankalarının önünde engeller vardır. Bunda şu faktörler rol oynar:

1. Bazı bankaların faaliyetlerinin, özellikle serbest piyasaya ve yabancı borsaya girişlerin şeffaf olmaması,
2. Birçok banka bilgilerini açıklamak zorunluğu,
3. Pazarın ani değişmesi karşısında ortaya çıkan korku.

Banka sistemine olan güveni artırmak için muhasebe hesaplarının doğruluğunu artırmak, bilgi şeffaflığını ve işbirliği halinde yönetim sisteminin niteliğini iyileştirmek, özelleştirmeyi devam ettirmek ve yatırımcıların ve emanet sahiplerinin itibarını korumak gerekir. Bunun yanında geri ödeme yeteneğini iyileştirmek için hukuk sistemlerinin etkinliğinin ve ödeme disiplininin artırılması zorunludur.

Bugün Azerbaycan ekonomisinin sosyo-ekonomik açıdan gelişmesinde öncelik tanınan önemli olgu ekonominin modernizasyonu ve çeşitlendirilmesidir. Önceleri bir çok ülkede bile kriz önleyici politikanın modernizasyon tipi oluşmamıştır. Azerbaycan için bu daha günceldir. Akademisyen R.A.Mehtiyev buna en iyi ikna edici açıklamayı vermektedir:

“Modernleşmenin ekonomik temelinin oluşmasıyla, Azerbaycan bağımsız ülke olarak tarihsel ve siyasal koşullar içerisinde kendi ekonomik düzenini kurmuş, aynı zamanda küresel ekonomiye entegrasyon sürecine girmiştir” (Mehtiyev, 2010: 23).

Bunun için, küresel finansal sorunların çözümünde etkili olan önemli reformlara ve ekonominin modernleştirilmesini sağlayacak reformlara ihtiyaç duyulmaktadır. Finansal sektörün modernizasyonuna dönük politikaların uygulanması için aşağıdakiler önerilebilir:

1. Bankacılık sisteminin gelişmesi ve kapitalizasyon değerinin yükselmesi için çeşitli ticari bankaların birleşmesi ve satın alınması.
2. Rekabet koşullarının gelişmesine öncelik tanınması, iş alanlarında engellerin kaldırılması, gerekli altyapının oluşturulması, yeniliklere destek verilmesi.
3. Küresel finansal piyasaların seyri ve G-20 ülkelerinin önerileri hesaba katılarak finansal sistemin yeniden yapılandırılması (Burada önemli olan uzun vadeli fonların oluşumuna destek verilmesidir).
4. Sistemik ve makro risklerin azaltılmasını öneren finansal şirketlerin ve bankaların faaliyetinin düzenlenmesi, mali destekle kurtarılması veya risklerin giderilmesi yoluna gidilmesi.
5. Finansal odaklı programların nüfusun bilinçlendirilmesine yöneltilmesi.
6. Sistemin radikal modernleşmesine çözüm getirilmesi, finansal sektörde çalışacak insan sermayesinin yetiştirilmesi, modern işletme okullarının varlığı, önde gelen yurtdışı üniversitelere çıkışın desteklenmesi, eğitim sonrası ülkeye dönme zorunluğu getirmekle kadroların desteklenmesi.
7. Türev finansal araçları geliştirmek için düzenleyici çerçevenin (mevzuat) yeniden yapılandırılması.
8. Bankalar kurumsal gelişmelerini devam ettirmekle bankacılık sisteminin gelişmesine ve ülke ekonomisine pozitif katkı sağlayacaktır. Finansal güvenin artırılması ve onların geliştirilmesi zorunluğundan yola çıkarak bankaların şunları yapmaları önemlidir: Kapitalizasyon değerinin zamanla artırılması, yabancı yatırımların çekici kılınması, risk düzeyinin düşürülmesi, aktif kalitesini yükseltmekle kar maksimizasyonun sağlanması, tüm aktif ve pasiflerin dengeli büyümesinin sağlanması.

Son olarak zorlu rekabet ortamında Azərbaycan Merkez Bankasının bankacılıq sektoründeki və uluslararası finans kuruluşlarındakı iştirakı və etkin konumu nədəniylə Azərbaycan bankacılıq sektorünün daha olumlu dəğişikliklərlə gələcəkdə daha güclü bir konuma gələcəyinə inanılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Azərbaycan Merkez Bankası (2009), *Yıllık Hesabat*, 2009.
- Мамедов З.Ф.(2009), “Qlobal böhranların şiddətlənməsi mühitində Azərbaycan Mərkəz Bankının pul siyasətinin istiqamətləri və makro – prudensial idarəetmə antikrizis tədbirləri”, *Qanun*, № 12, s. 94-102.
- Мамедов З.Ф., А. Yeman (2010), *Maliyyə və finans yazıları*. Sayı 87. Nisan 2010. 51-77
- Мамедов З.Ф. (2009), “Qlobal Maliyyə Böhranı Kontekstində Azərbaycan Bank Sisteminin Maliyyə Sabitliyi: Qiymətləndirmə və Təhlil”, *Global maliyyə böhranı: iqtisadi təhlükəsizliyin Azərbaycan modeli və dünya təcrübəsi. Beynəlxalq elmi-praktiki konfrans*, 21-22 dekabr, Az.DİU.
- Мамедов З.Ф.(2010). *Bank böhranı və dövlətin antiböhran strategiyası: dünya təcrübəsi və Azərbaycan reallığı// Dövlət idarəçiliyi. DİA elmi nəşri*. № 1. s. 101-110
- Мамедов З.Ф. (2010), “Qlobal bank böhranı və dövlət idarəetmə sistemində antiböhran siyasət: ümumi problemlər və fərqli yanaşmalar”, // *Qlobal maliyyə böhranı və dövlət idarəetmə sistemində antiböhran siyasət: dünya təcrübəsi və Azərbaycan modeli*, 04 iyun 2010, Bakı.
- Мамедов З.Ф. Зейналов В. З. (2010), *Антикризисная политика в банковской сфере: Турция, Российская Федерация и Азербайджана (сравнительный анализ) // Экономика и управление*. - 2010.- № 9. 3 – 25.
- Насиуев D. F. (2008), *Denejne-Bankovskoga Sistema i MBA.A: Finasi i Statistika* . *Основные тенденции развития денежно – кредитной системы Азербайджана // Финансы и кредит*.- 2008.- № 4.
- Мамедов З.Ф. (2007), *Ждут ли нас в Баку*, NBJ, № 6, s. 23-25.
- Мамедов З.Ф. (2008), *Azerbaijan monetary sistem: main developments trends*, Central Eurasia: National Currencies Stockholm: «CA and CC Press», s.133- 156.
- Мехтиев Р.М., (2010), “Курс Азербайджана: от стабилизации к модернизации”, *Вестник актуальных прогнозов, Россия: Третье Тысячелетие*. № 23.
- Mehtiyev R.A., (2010), “Azərbaycan modeli: sabitləşmədən modernləşməyə doğru” *Вестник актуальных прогнозов, Россия: Третье Тысячелетие*. № 23.
- Mamedov, Zahid- Zeynalov, Vidadi (2010), “Qlobal maliyyə böhranı kontekstində dövlət monetar idarəetmə sistemində antiböhran siyasət: dünya təcrübəsi və Azərbaycan modeli”, *AMEA-nın xəbərləri. İqtisadiyyat seriyası*. №2, c. 10.

- Рустамов. Э. С. (2008), *Основные тенденции развития денежно – кредитной системы Азербайджана Центральная Евразия: национальные валюты.* Стокгольм: Изд. Дом «СА Press», 2008. – 79- 103.
- Рустамов. Э. С. (2010), *Глобальный кризис и антикризисная политика Центрального банка Азербайджана // Деньги и кредит .- № 1.- 2010. с. 28-35.*
- Zeynalov, Vidadi (2010), *Qlobal maliyyə böhranı şəraitində Azərbaycanada maliyyə bazarının vəziyyətinin təhlili və dəyərləndirilməsi// Qlobal maliyyə böhranı və dövlət idarəetmə sistemində antiböhran siyasət: dünya təcrübəsi və Azərbaycan modeli*, 04 iyun 2010, Bakı – Azərbaycan..